

FELSEFE DÜNYASI

2008/1 Sayı: 47

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

PLATON'UN DEVLET ANLAYIŞINDA DEMOKRASİNİN YERİ

Murtaza KORLAELÇİ*

Konumuza, **devlet** kelimesinin tanımıyla başlamanın uygun olacağını düşündüğümüz için önce lügatlere başvurmamız gerekmektedir.

Devlet kelimesinin Arabça'daki manası: Güç, krallık, imparatorluk¹ değişkenlik. Dünyevî zafer, istilâ, galebe, mal² şeklindedir.

Devlet kelimesinin siyasî bir kavram olarak bazı tanımlarını ise şöyle sıralayabiliriz:

Geniş anlamda: Aynı otoriteye bağlanan ve belli bir bölgeye yerleşmiş insanlar grubu.

Dar anlamda: Bir milleti oluşturan insanlar bütünü, en yüce biçimde teşekkül ettiren politik-hukukî bir organizma. Böyle anlaşılan devlet, bir milletin demir iskeleti gibidir.

Günlük kullanımda: Bir milletin, hukukî-politik organizmi ile oluşmuş ahlâkî ve hukukî şahsiyet.³

Başka bir ifade ile devlet: Politik, hukukî organlara ve ayırt edilmiş yöntemlere sahip toplum.⁴ Devlet, kendinin koyduğu kanunlarla işlerini yürüten, bir hükümetle mücehhez, münasebette bulunulan diğer toplumlara karşı bir manevî şahıs vazifesi gören toplum.⁵

Materyalist Felsefe sözlüklerinin birinde verilen tanıma göre "devlet, ekonomide egemen sınıfın siyasî organizasyonu. Devletin amacı, mevcut düzeninin korunması ve öteki sınıfların direncinin baskı altında tutulmasıdır. (...) Devlet her zaman için egemen sömürücü sınıfın bir aletidir, bir diktatörlüktür, hükümet şeklinin özelliği ne olursa olsun, sömürülen kitleleri ezme amacını güden özel bir kuvvettir. (...) Sosyalist devlet de sınıf diktatörlüğünün, yani proleterya diktatörlüğünün bir aletidir. (...) Sosyalist Devlet değişik şekiller alabilir, ama özünde her zaman için aynıdır, proleterya diktatörlüğüdür."⁶

Platon (427-347)'un devlet anlayışına geçmeden önce kimliği hakkında az da olsa kısaca bilgi vermek konu bütünlüğünü sağlayacaktır. Bilindiği gibi Platon, Atina'lı zengin bir aile çocuğudur. İlkın Heraklitos (575-480)'un tilmizi Cratyle'den öğrenim gördü. Sonra, 20 yaşında, üzerinde kesin bir etki uygulayan Sokrates (470-399)'in öğrencisi oldu. Bu öğrencilik Sokrates'in ölümüne kadar sekiz yıl devam etti. Sokrates'in ölümünde, 399'da Mégare'ye, öğrenim arkadaşı Euclide (450-380)'in yanına çekildi;

* Prof.Dr. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Abdal-No ur, *Dictionnaire Arabe-Français*, Beyrut 1986, s.487.

² Mevlüt Sarı, *Arabça Türkçe Lügat*, İst.1980, s.29.

³ Paul Foulquié, *Dictionnaire de la langue Philosophique*, Paris 1992, s.235.

⁴ Armand Cuvillier, *Nouveau Vocabulaire philosophique*, Paris 1970, s.70.

⁵ İsmail Fennî, *Lügatçe-i Felsefe*, İst.1341, s.245.

⁶ M.Rosenthal ve P.Yudin, *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, çev. Aziz Çalışlar, İst.1975, s.104.

daha sonra Atina'ya yeniden geldi. Birkaç sene sonra büyük bir seyahate başladı.⁷

Bilindiği gibi gençlik dönemine ait olan **Devlet** isimli eserinde olgunlaştırdığı devletle ilgili görüşlerini uygulayabileceği bir bölge arayan Platon, bu iş için Sicilya adasında Sirakuza'yı seçer. Kral I.Dionysios (Denys) (430-367)'un sarayına kabul edilir. Başlangıçta, Platon'u dostça kabul eden tiran Kral, filozofun düşüncelerini dinledikten sonra Platon'un idamını emreder. Platon'un adaya gelmesine sebep olan sadık arkadaşı Dion (409-354) araya girer. Eniştesi Dionysios'u kararından vazgeçirir, ancak kral Platon'un, Aigina'da köle olarak satılmasını emreder. Annikeris isimli bir filozof Platon'u satın alır ve Atina'ya dönmesi için serbest bırakır. Atina'ya ulaşan Platon, Annikeris'e, kendini satın aldığı parayı gönderir, ancak Annikeris de zengin olduğu için gönderilen parayı almayıp iade eder. Platon da bu paraıyla Atina'nın yakınında, Akademos isimli birinden bir bahçe satın alır ve buraya 387'de Akademisini kurar. Bahçe sahibinden dolayı bu ismi alan Akademi, Atina'da kurulan ilk vakıf okul olur. Platon ölümüne kadar, kurduğu bu okulun başında kalır.⁸

Platon'un, bu ütöpik devlet anlayışına, zamanın şehir devletini bile tatmin edemeyen o gününün siyasi rejimlerini inceleyerek ulaştığı söylenebilir. Düşünüre göre kentler ortaya çıktığından beri insanlar devlet düzeni içinde yaşamaya başlamıştır. Bu uzun süre içinde binlerce kent kurulmuş, binlercesi de yıkılmıştır. Şehir devletlerinde yaşayanlar da her türlü siyasi rejimleri denemişlerdir. Bunları inceleyerek, yanlış ve doğru devlet şekillerine ulaşılabiliriz.⁹ Filozofa göre devlet düzenlerinin iki ana biçimi vardır: Diğer tüm öteki devlet şekillerinin bunlardan çıktığını söylemek yanlış değildir. İki ana şeklin birine **monarşi**, diğerine ise **demokrasi** adı verilir. Platon'a göre monarşi Perslerde, demokrasi de Greklerde en uç noktasına ulaşmıştır. Diğer devlet şekilleri bunların çeşitlemeleridir.¹⁰

Monarşinin iki şekli vardır: **tiranlık ve krallık**.¹¹ Tek bir kimsenin, yetkili bir kimseyi taklit ederek yasaya göre hükümeti idare etmesine **krallık** denilir. Bu yönetimi icra eden kimse de Kral adını alır. Tek bir kimsenin, yasaları da âdetleri de hesaba katmayıp, yetkin bir devlet adamını taklit ettiği ve gerçekten taklidi de cahillikten ilham aldığı halde, en büyük iyiliği gerektiren yazılı yasaya aykırı hareket etmek gerekir diyerek hükümeti idare etmesine **tiranlık**, bu idareciye de tiran denilir.¹²

Bir şehir devletinde, kuvvet ufak bir zümrenin elinde bulunursa bu yönetim biçimine **aristokrasi veya oligarşi** denilir.¹³

Demokrasi, çoğunluğun kendi kendini yönetimidir. Kuvvet, kitlenin elindedir. Bu

⁷ Charles Werney, *La philosophie Greque*, Paris 1962, s.70.

⁸ Platon, *Yasalar II*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst. 1992, s.7; Ord. Prof. Dr. Ernest von Aster, *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, Günümüz diline Uyarlayan, Vural Okur, ist.1999, s.148. M.L'Abbé E.Barbe, *Tarih-i Felsefe*, çev. Bohor İsrail, İst.1331, s.85.

⁹ Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst.1988, s.97-98.

¹⁰ A.g.e., s.128.

¹¹ Platon, *Devlet Adamı*, çev. Dr. Behice Buran, Mehmet Karasan, ist.2001, s.65.

¹² A.g.e., s.84.

¹³ A.g.e., s.68.

yönetim şekli de, yasalara uygun hüküm süren demokrasi ve yasalara aykırı hüküm süren demokrasi diye ikiye ayrılır.¹⁴

Timokrazi ya da **timarşi**, şan ve şerefi önde tutan, askerlerin hakim olduğu (militarist) devlet şeklidir.

Belirtmeye çalıştığımız devlet şekillerinin yanlış olduğunu kabul eden Platon'a göre devlet, birlikte yaşayan insanların toplamı değil bir organizmadır. Öyle ise devlet, insanla aynı yapıda olup yaşayan bir tek insan gibidir. "Bir insan parmağından yaralansa, canı ve bedeni, onları yöneten başla birlikte bu yaranın acısını duymaz, parçanın derdi bütünün derdi olmaz mı? İnsanın parmağının ağrısı bu demek değil midir? Ne kadar küçük bir parçamız olsa, onun derdiyle dertli, onun keyfiyle keyifli olmuyor muyuz? O iyileşince iyileştik demiyor muyuz? (...) Onun için tek bir insana benzeyen devlet en iyi yönetilen devlettir, diyebiliriz. Böyle bir devlette de yurttaşların başına iyi kötü ne gelirse, devlet bunu kendi başına gelmiş sayacak, onunla sevinecek, onunla dertlenecektir."¹⁵

Platon'un ideal devletini açıklamadan önce, yanlış kabul ettiği devlet şekillerinin gerekçelerini ortaya koymak daha uygun olacaktır. Bu işi belirtmeye devlet şekillerinin sonucusu ile başlayalım.

TİMOKRASİ

Platon'a göre bir toplumun düzenindeki her çeşit değişiklik baştakilerden ileri gelir, yöneticiler arasına ayrılık girmesinden doğar. Yönetenler arasında tam bir birlik olursa, ne kadar azınlıkta olsalar, onları sarsmak zordur.¹⁶

Timokrasinin en göze batan yönü, şan ve şerefe düşkünlüğüdür. Bu devlet tipinde savaş kendiliğinden bir amaç olur. Bu devlet şekline uygun insan tipi şöyledir: İyi konuşmayı bilmez, ama nutuk dinlemeyi sever. Hür insanlara karşı güler yüzlü, devlet adamlarına karşı saygılıdır, fakat kölelere karşı çok serttir. Güçlü şerefli mevkileri sever. Jimnastiğe ve ava düşkündür. Yaşlandııkça parayı sever, çünkü içinde cimrilik tohumları saklıdır ve özündeki değer bozuktur.¹⁷

OLİGARŞİ = ARİSTOKRASİ

Oligarşi veya aristokrasi denilen devlet şeklinde, gelir üstünlüğü hakimdir. Devleti zenginler yürütür, fakirler söz sahibi değildirler. Biriktirmiş oldukları altınları harcamak için türlü yerler bulan zenginler, rahatça harcaya bilmek için yasaları bozarlar. Herkes daha zengin olma peşine düşer. Paraya verilen değer arttıkça doğruluğun değeri düşer.

Platon'a göre "bir devlette zenginlik ve zenginler baş tacı olunca doğruluğun ve doğru insanların şerefi azalır."¹⁸ (...) Böyle bir devlet bütünlüğünü kaybeder, ister istemez ikiye bölünür, bir yandan yoksullar, bir yanda zenginler! Bu iki topluluk daima birbirine diş bilerler.¹⁹ (...) Bir şehirde dilenci gördün mü, orada hırsızlıklar, yan kesici-

¹⁴ A.g.e., s.86.

¹⁵ Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, M.Ali Cimcoz, İst.1971, s.151.

¹⁶ A.g.e., s.229.

¹⁷ A.g.e., s.231,233.

¹⁸ A.g.e., s.234.

¹⁹ A.g.e., s.235.

ler, dinsizler, kanlı katiller de vardır.²⁰ (...) Para sever adam, hiçbir şey için para harcamaz, cimridir. Her şeyden önce para gelir. Bu adam paraya tapar.”²¹

Oligarşiler soylu kişilerin ölçsüz harcamasına, israf yapmalarına göz yumarak onları beş parasız bırakır. Bir sürü işsiz meydana gelir. Bunların bütün düşünceleri devleti yıkmak, düzeni değiştirmek olur. Zengin insanlar bu gibi insanlara borç vererek faiz almaktan başka bir şey düşünmezler. Zenginler sermayelerini çoğalttıkça toplumda serseriler çoğalır. Devletin gücü sarsılır, iç savaş başlar. Halk ikiye bölünür. Bir kısmı yabancı oligarşilerden, bir kısmı da demokrasilerden yardım isterler. “Fakirler düşmanlarını yendiler mi, demokrasi kurulur. Zenginlerin kimi öldürür, kimi yurtdışına sürülür. Geri kalan yurttaşlar devleti ve devlet işlerini eşit şartlarla paylaşırlar. Evet, demokrasi ya böyle silah gücüyle olur, ya da zenginlerin korkup kaçmasıyla.”²²

DEMOKRASİ

Platon’un “çoğunluğun kendi kendini yönetimi” şeklinde ifade ettiği demokrasinin günümüz felsefe lügatlerindeki tanımını şöyle aktarmak mümkündür:

Demokrasi, egemenliğin; doğuş, servet veya yetenek farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara ait olduğu haldir.²³ Paul Foulquié (1893-1983)’nin ifadesiyle demokrasi, egemenliğin, vatandaşlardan birine veya onlar arasında herhangi bir gruba değil, vatandaşların tümüne ait olduğu politik rejimdir. Cuvillier’in²⁴ deyişi ile demokrasi, (kendi gruplarından olmayanları dışta bırakan, kastların, sınıfların hakim olduğu rejime muhalif) toplumsal eşitlik taraftarı eğilimlerin hakim olduğu politik organizasyon tipidir.²⁵

İsmail Fennî (1855-1946)’nin tanımıyla demokrasi, halk hükümeti, toplum hükümeti; hakimiyetin, bir çeşit hesap ve nesep, servet ve ehliyet farkı düşünülmeksizin bütün topluma ait olması siyaseti metodudur. Bu metotta hakimiyet toplumundur. Toplum, hakimlerini belli zamanlarda seçmek suretiyle kendini tayin etmek hakkını korur. Halk hükümeti, hakimiyet-i milliyeye, esas olarak yasanın hakimiyeti demektir.²⁶

Platon’a göre, tanımını vermeye çalıştığımız demokrasi de yanlış devlet şekillerinden biridir. Böyle bir devlette herkes özgür, her yerde bir özgürlük havası vardır. Bu rejim görünüşte rejimlerin en güzelidir. Bu devlet, değişik insanları bir araya topladığı için, türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi göze hoş gelebilir. Fakat böyle bir devlette bir düzen bulmak çok zordur. Özgürlük olduğu için burada bütün düzenler yer alır. Demokrasi bir rejimler panayırır, istediğini seçip alabilirsin.

Demokraside kimse insanı iş başına gelmeye zorlayamaz, insanın canı istemezse kimsenin emrini dilemez, başkaları savaşa giderken sen gitmezsin. Yasa insana komutanlık ve yargıçlık hakkı vermese de, kişi komutanlık ve yargıçlık yapabilir.

Bu devlette cömertlik ve hoşgörü son safhadadır. Platon görüşlerini şöyle devam et-

²⁰ A.g.e., s.236.

²¹ A.g.e., s.238.

²² A.g.e., s.241.

²³ André Lalande, *Vocabulaire Technique et critique de la philosophie*, Paris 1980, s.215.

²⁴ Paul Foulquié, a.g.e., s.158.

²⁵ Armand Cuvillier, a.g.e., s.51.

²⁶ İsmail Fennî, a.g.e., s.172.

tiriyor: "Bizim devletin temellerini atarken, büyük bir saygıyla sözünü ettiğimiz ahlâk değerlerine aldırış bile edilmez. Bizce iyi adam olmak kolay değildi; önce insanın doğuştan bir üstünlüğü olacak diyorduk, çocukken hep güzel şeylerle oynayacak, sonra kendini bütün güzel şeyleri öğrenmeye verecek. Demokraside hiçe sayılır bütün bunlar. Bir devlet adamının nasıl yetişmesi, ne bilgiler edinmesi gerektiği düşünülmez. Kendimize halkın dostu dedirtmek yeter; bütün şeref kazanılır bununla. (...) İşte demokrasinin iyi yönleri bunlar ve bunlara benzer şeylerdir."²⁷

İnsanın içinden atamadığı ve yararlı istekler, tabiatının insana verdiği zorunlu isteklerdir. Yemek yemek gibi. İnsanların çocukken eğitim yoluyla atabileceği bedene, ruha, akla ve ölçüye zarar veren isteklerse zorunsuz isteklerdir. Boş isteklere kapılan, onların emrine giren kimse Platon'a göre yaban arısı gibidir. İşini bilen oligarşik adamsa zorunlu isteklerle yetinir. "Bilgisiz ve para sevgisi içinde yetişmiş bir delikanlı, yaban arılarının balını tattı mı, insana çeşitli zevkler, hevesler vermesini bilen bu taşkın, bu belalı böcekler düşüp kalkmaya başladı mı, içindeki düzen oligarşiden demokrasiye kaymaya başlar. (...)

Çoğalan istekler sonunda delikanlının iç kalesine saldırırlar ve en iyi nöbetçilerden, Tanrıların (putperestlik kalıntısı) sevdiği insanların aklını en iyi koruyan bilgilerden, güzel alışkanlıklardan gerçek törelerden yoksun gördükleri bu kaleyi elde ederler. (...) O zaman kötü töreler, yanlış inançlar delikanlının içinde iyilerin yerini alır. Artık yaban arılarına dönmüş, onların dünyasına girmiştir. İçindeki tutum gücüne yakınlarından bir yardım gelirse, kalenin yeni ve sözde bekçileri, yalancı töreler surların bütün kapılarını kapar, ne yardım içeri sokarlar, ne de büyüklerinin elçi olarak yolladığı iyi öğütleri. Kötü görüşler savaşı kazanmıştır. Namusu, dürüstlüğü budalalık sayar, kapı dışarı ederler. Ölçülü olmayı, korkaklık sayarlar. Bir sürü boş isteklerin akışına kapılıp, hovardalık değeri verirler. Kendini tutmada kabalık, bayağılık görürler.

İçinde temiz hiçbir şey kalmayan delikanlı artık bu kötü düşüncelerin buyruğuna girer. Arkalarına daha birçoğunu katan bu kötülükler, delikanlının düşkün huylarına, parlak isimler tekrarlar. Saygısızlık nezaket olur, kargaşalık özgürlük, israf, cömertlik, yüzsüzlük de yiğitlik."²⁸

Platon'a göre oligarşiyi kuran da, yıkan da zenginlik kaygısı olmuştur. Bunun gibi demokrasiyi yıkan da, onun en büyük değer saydığı özgürlük olmuştur. Bir demokrasi ülkesinde herkesin en güzel dediği şey özgürlüktür. Bilindiği gibi doymak bilmeyen ve başka değerleri küçümseyen özgürlük isteği, demokrasinin değişmesine ve zorbalık yolunu tutmasına sebep olur.

"Bu özgürlüğe susamış devletin başındakiler içki sunmasını bilmeyen sakilere döndüler mi, demokrasi alabildiğine hürriyet için sarhoş olur. Halkı yönetenler her yola girmesini beceremez, her istenene özgürlüğü veremez olunca, halk onları suçlandırır, hain diye oligark diye cezalandırır. (...) Baba oğluna eşitçe davranmaya, çocuklardan çekinmeye çalışır. Kendisini babasıyla bir tutan delikanlıysa büyüklerini saymaz, çe-

²⁷ Platon, *Devlet*, s.242.

²⁸ A.g.e., s.245.

kinmez onlardan; hür yaşamak ister. Öte yandan sığıntılar, yurttaşlara, yurttaşlar sığıntılara eşit olur. Yerli yabancı ayrılığı da kalmaz.

Böyle bir devlette öğretmen öğrenciden çekinir, onların suyuna gider, öğrenciler ise büyükleriyle olduğu gibi öğretmenleriyle de alay ederler. Her yerde gençler, yaşlılarla bir sayarlar kendilerini. (...) Özgürlük düzeninin aşırı gittiği taraf, satın alınmış kadın erkek kölelerin, kendilerinin satın alanlar kadar hür olmalarıdır. Kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük bir hayli ileri gider. Hayvanlar bile bu devlette başka her yerdekinden daha hürdür (...) Yurttaşlar o hale gelir ki, bir yerde baskıya benzer en ufak bir şey gördüler mi, kızar, ayaklanırlar; yazılmış yazılmamış bütün kanunları hiçe sayar, kelimenin tam anlamıyla başına buyruk kalmak isterler. (...)

Oligarşinin başını yiyen hastalık burada da özgürlükten doğar, daha büyük bir hızla gelişir ve sonunda demokrasiyi köleliğe çevirir; çünkü her aşırılığın ardından her zaman sert bir tepki gelir. (...) Aşırı özgürlüğün tepkisi, insanda da, toplumda da aşırı bir kölelikten başka bir şey olmaz sanırım.²⁹

Platon, başıboş ve eli açık insanları, hangi toplumda olursa olsun, mide ve karaciğer hastalıklarına benzetir. Bunların her şeyi bozduklarını iddia eder. Oligarşide, işsiz ve güçsüz kalabalık bir sınıf devlet işlerinden uzak tutulur. Demokraside ise devlet hemen tamamıyla bu sınıfın eline geçer. Konuşanlar, iş görenler de bu sınıfın en azıdır.

Demokrasideki ikinci sınıf, kendini kalabalıktan ayırır, hep kenarda kalır. Herkesin para kazanmak istediği bu toplumda en zengin olanlar, kesinlikle en düzenli yaşayanlardır. Yabancıları en çok sömürecek olanlar da bu insanlardır.

Demokrasideki üçüncü sınıf ise halktır. Bunlar devlet işlerine karışmayan küçük gelirli insanlardır. En kalabalık olmasına rağmen bu sınıf kolay kolay birlik olamaz. Baştakiler, zenginlerden topladığı paralardan bunlara az bir pay vererek onları susturur. Halkın başına geçen kimse, çoğunluğun kul-köle olduğunu görünce yurttaşlarının kanına girmeden de edemez. Böylece demokrasi Despotizme dönüşür.³⁰

Platon'a göre demokrat devletin tüm kaderini Halk Meclisi belirler. Bu meclis de demogoglar tarafından istenilen yöne çekilebilir. Bundan da devlet zarar görür. Halk Meclisinin yersiz kararları haksız davalara neden olur. Devlet sürekli dalgalandığı için vatandaşlara akıl değil heyecan hakim olur.³¹

Başta geçen despot, halkın kimini sürgüne gönderir, kimini öldürtür, bu arada halkın borçlarının başılanacağını, topraklarının yeniden dağıtılacağını vadeder. Despot ilk günlerinde herkese gülümsemeler dağıtır. Kendi yandaşlarına topraklar dağıtır, dünyanın en cömert adamı görünümünü verir. Halkı hep buyruğun altında tutmak, haklarından gelemediği kendine boyun eğmeyen dik kafalı insanların hakkından gelmek için savaşa başvurur, onları düşmanla savaşır. Bu nedenle despot daima savaş kundakçısı olmak durumundadır.

²⁹ A.g.e., s.247,248.

³⁰ A.g.e., s.250.

³¹ Ord.Prof.Dr. Ernst von Aster, *İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, uyarlayan Vural Okur, İst.1999, s.182.

Despot başta kalmak için, kendi saltanatı için tehlikeli gördüğü, dost-düşman fark etmez, her değerli insanları temizler. Bunların yerine köleleri destekler.³² Despot halka kan kusturur. Halk yağmurdan kaçarken doluya tutulmuştur, özgürlüğe kavuşmak isterken, eli sopah kölelerin kulluğuna düşmüştür.³³

Platon, en iyi devlet anlayışına, geçmişteki ve kendi zamanındaki devlet sistemlerini araştırarak, inceleyip eleştirerek ulaşacağına inanıyor. Bunun için de, doğru devlet şeklinin, yanlışlıklarını ortaya koyduğu devlet şekillerinin dışında olduğunu kabul ediyor. Gençlik döneminde, ideal devlet anlayışını şöyle ortaya koyuyor:

Yurttaşlar üç kısma ayrılır: İşçiler bekçiler ya da savaşçılar ve yöneticiler. İşçiler sınıfı, işçiler, köylüler ve zanaatkârlardan oluşur. Bunlar maddî ihtiyaçlarını işlerinin ürünüyle karşılarlar. Bekçiler sınıfı, ülke içinde huzur ve güvenliği, dışardan gelecek tehlikelere karşı da devletin varlığını korurlar. Platon için önemli olan bu sınıftır. İşçiler sınıfının erdemi çalışkanlık ve itaattir. Bekçiler sınıfının erdemi ise cesarettir. Platon, en fazla bekçiler sınıfı üzerinde durur. Bunların eğitimleri kendi sınıflarına uygun olmalıdır. Bunlar beden için idman, ruh için de musiki eğitimi almalıdırlar.³⁴ İdeal devlette işçiler, köylüler ve zanaatkârlar kendi aralarında istedikleri gibi evlenip çocuk sahibi olurlarken, bekçiler sınıfında evleneceklerin her yönden birbirine denk olmalarına dikkat edilir. Yetkililerin seçtiği şahıslar ancak birbiriyle evlenebilirler. Bunlardan doğan çocuklar anne ve babalarından alınarak devlet eliyle eğitilir. Bekçiler sınıfı için ortak yaşam söz konusudur.³⁵ Bu sınıfın bir önceki nesli anne-baba, bir sonraki nesli de evlat olacaktır.

Platon'a göre en iyi düzen kurmak isteyen devlette kadınlar, çocuklar ve bütün eğitim ortak olmalıdır. Savaşta ve barışta yapılan işler de böyle olmalıdır. Felsefe ve savaşta en üstün olan yurttaşlar da bu devletin başına geçmelidir. Bu devlette önderler, yetişmiş askerleri, her şeyin herkese ait olduğu evlere yerleştirmelidirler.³⁶ Bekçiler en üst basamak olan yöneticiler sınıfını oluştururlar. Yöneticiler sınıfı özenle yetiştirildiği için felsefeyi ve diyalektiği çok iyi bilmektedirler. Bunlar için mal mülk söz konusu olmayıp devlet esastır. Platon'a göre "filozoflar hükümdar olduğu için ideal devlet gerçekleştirir."³⁷ Böyle bir devlette, devlet başkanının ağzından çıkan hükümler yasadır. Platon bu ütöpik, bir bakıma komünist devlet anlayışına devletin birlik ve bütünlüğünü sağlamak için ulaşmıştı. Daha öncede belirtildiği gibi Platon'da devlet bir organizmadır. Devletteki bütün kadınlar, çocuklar ve mallar ortaklıktır. Her şey herkesin olduğu için özel mülkiyet hayatta silinmiştir. Her şey ortaklaşa kullanılacaktır.³⁸ Platon'un, insan tabiatıyla asla uyuşmayan bu ütöpik devlet anlayışından, Aigina'da köle olarak satıldıktan sonra vazgeçtiği söylenir. Platon'un burada sergilenen, gençlik dönemi devlet anlayışı tama-

³² Platon, *Devlet*, s.252.

³³ A.g.e., s.254.

³⁴ A.g.e., s.67.

³⁵ Ord.Prof.Dr. Ernst von Aster, a.g.e., s.187.

³⁶ Platon, *Devlet*, s.227.

³⁷ Ernst von Aster, a.g.e., s.188.

³⁸ Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst.1988, s.202.

men insanlık dışı olup, hayvanlar alemine ait olabilir. Ancak asıl devlet anlayışını ortaya koyduğu yaşlılık devri eseri olan *Yasalar*'da da, biraz önce ifade edildiği gibi, bazı komünist fikir kırıntılarına rastlanabilmektedir.

Etienne Gilson (1884-1978)'un ifadesiyle "Sokrates'ten ayrılmaz olan ve Pythae'nin insanların en bilgelisi olarak gördüğü "belagat üstadı, Platon'dur. Kendi çağının çok tanrıcılığına karşı Platon, var olan her şeyin yaratıcısı ve tüm kâinatın inayetçisi tek bir Tanrı'nın varlığını beyan etmiştir. (...) "Platon, Yunanca konuşan bir Musa'dan başka nedir ki, Platon'un Musa ile uyuşması hiçte şaşırtıcı değildir; çünkü doğru söylediği her şey, ondan çaldıklarıdır."³⁹

Burada ifade edilen Platon'un Tanrı anlayışını biraz açmak yararlı olacaktır. Platon'a göre "Tanrı, sözde de, şarkıda da, sahnede de, nasılsa öyle tanıtılmalıdır. Tanrı aslında iyidir. İyi bir şey zararlı olmaz, zarar vermez, kötülük etmez, kötülüğün sebebi de olmaz. Tanrı faydalıdır, O'ndan daima mutluluk gelir. (...) Yalnız iyi olan şeyler O'ndan gelir. (...) Kötü şeyler için, başka sebepler aranmalı"⁴⁰ (...) Tanrı, her şeyin değil, ancak iyi olan şeylerin sebebidir.⁴¹ (...) Tanrılar en güzel, en iyi varlıklar olduğundan, hep oldukları gibi kalırlar."⁴²

Burada görülen Tanrı'nın her şeyin sebebi olmadığı iddiası, yaratma anlamında ise tamamıyla hakikat dışıdır. Kullanılan "tanrılar" ifadesi de hiçbir hak din için geçerlilik taşımaz, tamamıyla putperestlik düşüncesidir. Gerçek Allah tektir ve eşi benzeri de yoktur, zatî ve subutî sıfatlarla muttasıftır. Platon'un Kur'an'da belirtilen Allah tasvirine uygun fikirleri doğru, uymayanları ise yanlıştır. Bu cümleden olarak Platon'un şu ifadeleri ile doğruya isabet ettiği görülmektedir: "Tanrı, yaptığında da, dediğinde de açık ve gerçek bir varlıktır. Biçim değiştirmez. İnsanı ne uyanıkken, ne de düşünde değişik görüntüler ve sözlerle aldatmaz."⁴³

Platon Tanrı'nın varlığı hakkında iki kanıt ortaya koymaktadır. O şöyle diyor: "biri ruh hakkında söylediklerimiz: Hani, kazandığı hareketle sürekli bir varoluş içine giren her şeyin en eskisi ve en tanrısah olduğunu söylemiştik; öteki de, yıldızlara ve evrene düzen veren aklın yönettiği öteki gök cisimlerinin düzenli hareketi idi."⁴⁴ Ayrıca yeryüzü, güneş, yıldızlar ve tüm evrenin varlığı, sonra yılları ve ayları birbirinden ayıran mevsimlerin bu kadar düzenlenmesi; ve bütün Yunanlılarla barbarların tanrılarının varlığına inanmaları da Tanrı ile ilgili kanıtlardan biridir.⁴⁵ Platon'a göre, ruhu ve yıldızlar âlemindeki akla durgunluk veren düzeni dikkatle inceleyen hiç kimse tanrı tanımazlığa düşmez.

Filozofa göre şu iki gerçeği kavramayan hiçbir kimse tam anlamıyla dindar olamaz: "Ruh yaratılmış her şeyden daha eskidir, ölümsüzdür ve bütün cisimleri yönetir; bundan

³⁹ Etienne Gilson, *Orta Çağda Felsefe*, çev. Ayşe Meral, İst.2007, s.79.

⁴⁰ Platon, *Devlet*, s.70.

⁴¹ A.g.e., s.71.

⁴² A.g.e., s.72.

⁴³ A.g.e., s.74.

⁴⁴ Platon, *Yasalar II*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst.1992, s.259.

⁴⁵ A.g.e., s.158.

başka durmadan söylediğimiz gibi, insan yıldızlarda bulunduğunu söylediğimiz aklın, varlıkların aklı olduğunu ve bunlardan önceki zorunlu bilgileri kavramalı; (...) mantıklı olan şeylerdeki mantığı göstermesini bilmelidir.”⁴⁶

Platon’un sisteminde ölçü, önde gelen bir değerdir. “Ölçü bir yana bırakılıp, küçük gemiye büyük yelken, ufak tefek bedene fazla yiyecek ve kaldıramayacak adama büyük yetki verilirse, hepsi alt üst olur. Biri ölçüyü aştığı için hastalanır, öteki de aşırıktan adaletsizliğe sürüklenir. (...) Sevgili dostlarım genç⁴⁷ ve sorumsuz olduğu halde, insanlar arasında en büyük yetkiyi kaldıracabilecek güçte ölümlü bir ruh yoktur.”⁴⁸

Platon’a göre ölçü olmadan adalet ortaya çıkmaz. “Bir devlet kalıcı ve insanlık ölçüleri içinde mutlu olacaksa, onur ve cezaların doğru dağıtılması gerekir. Ölçülü olmayı da kapsamak koşuluyla, ruhsal iyileri en onurlu ve birinci sıraya koymak doğru olur; ikinci sırada beden güzelliği ve sağlık, üçüncü olarak da servet ve parayla ilgili dediğimiz şeyler gelmelidir. Bir yasa koyucu ya da kent, bunların dışına çıkar da, serveti onurlandırır ya da onur bakımından alttakilerden birini üste çıkarırsa, bu ne dinsel açıdan ne de siyasal açıdan doğru bir iş olur.”⁴⁹

Filozofa göre en iyi devlet düzeni ve en iyi yasaların oluşumu, akıl ile ölçülülüğün birleşmesiyle gerçekleşir.⁵⁰ Yasaların daha kolay ve daha çabuk değişebilirliği, yöneticilerin öne düşmesiyle sağlanır.

Platon, ferdin “içinde yaşadığı devlete benzediğini söylemişti. Şayet devlette düzenin geçerliği söz konusuysa, bireyin ruhu da düzenlidir. Kişi ruhunda, içinde yaşadığı devleti yansıtır. (...) Devletin kendisi de **Kosmosu** yansıtan bir görüntü sergilemelidir. Çünkü kosmos, öncesiz ve sonu olmayan bir düzenin ifadesidir. Yıldızların düzenini, öncesiz ve sonu olmayan yörüngelerini gözlemleyerek, gökyüzünde her şeyin kesin yasalara bağlı olduğunu görür ve böylelikle tüm evrendeki düzen ve güzellik düşüncesine ulaşabiliriz. Bu nedenle yasa kavramını, en iyi şekilde yıldızlar evreninin yasalarından anlayabiliriz. İnsanların kurduğu devlet içinde, gökyüzünün bu düzeni model oluşturmalıdır. İnsanların kurduğu devlette de yıldızlar evreninin yasalarına benzer yasalar geçerli olmalıdır. O halde devlet, göksel evrenin yeryüzündeki bir yansıması olmalıdır ve devlet içinde yaşayan insan, ruhunda bu düzeni yansıtmalıdır.”⁵¹

Platon, içinde gerçek payının olduğunu iddia ettiği bir hikâyeyi Kronostan şöyle naklediyor: “Sığırların başına sığır, keçilerin başına da keçi yöneticiler koymuyoruz, onlardan daha üstün bir soy olarak biz kendimiz yönetiyoruz. İşte tanrı da insanları sevdiği için aynı şeyi yapmış, bizden daha üstün bir soy olarak daimonları başa geçirmiş. Bunlar kendileri sıkıntıya girmeden, bizi de pek sıkmadan bizimle ilgilenmişler, barışa, ar duygusuna, iyi yasalara, eksiksiz bir adalete kavuşturup, insan soyunu huzurlu ve mutlu kılmışlar. İçinde gerçek payı bulunan bu öyküye göre, bir tanrının değil, bir

⁴⁶ A.g.e., s.260-261.

⁴⁷ Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst.1988, s.124.

⁴⁸ A.g.e., s.125.

⁴⁹ A.g.e., s.134-135.

⁵⁰ A.g.e., s.160.

⁵¹ Ernst von Aster, a.g.e., s.193.

ölümlünün yönettiği ne kadar devlet varsa, insanlara felaketlerden ve acılardan kurtuluş yoktur; ama gene bu öyküye göre, her türlü çareye başvurup Kronos çağında olduğu söylenen yaşamı örnek almalıyız, ve içimizde ölümsüz ne varsa toplumsal ve kişisel yaşamımızda buna uyararak aklın bu paylaşımına 'yasa' adını verip evlerimizi ve kentlerimizi yönetmeliyiz."⁵²

Filozofa göre isteyen bir kimse semada bir düzen örneği bulabilir. Oraya bakarak kendini bir düzene sokar. Semavî bir düzeni yansıtan bir devlet ister bir yerde kurulmuş, ister daha kurulmamış olsun, insanın yapacağı şey, başkalarına değil sadece bu devletin yasalarına uymaktır.⁵³ "Bir devlette yasa güçsüzse ve çiğneniyorsa, bence yıkılış çok yakındır; ama yasa yöneticilerin üstündeyse ve yöneticiler onun kölesi ise, devlet kurtulur ve tanrıların kentlere verdiği bütün nimetlere kavuşur. (...) Tanrısal yasayı çiğneyenlerin peşinde ise adalet vardır."⁵⁴

Protagoras (485-411), her şeyin ölçüsünün insan olduğunu kabul etmişti. Platon'da bu durum değişmiştir: Her şeyin ölçüsü Allah'tır. O bu hususu şöyle dile getiriyor: "Hangi eylem Tanrı'nın hoşuna gider ve ona uyar? Eski bir ilkeye göre, bir tek eylem: doğru ölçüde olan. (...) Bizim için her şeyin ölçüsü, dedikleri gibi "insan" değil, daha çok Tanrı'dır. Öyleyse onunla dost olacak kişinin, olabildiğince O'na benzemesi zorunludur, ve bu temellendirmeye göre içimizden ölçülü olanı, kendine benzediği için Tanrı sever, ölçülü olmayan ise Tanrı'ya benzemez, ona düşmandır ve adaletsizdir; öteki şeyler de aynı usamlama ile böyledir."⁵⁵

Platon'a göre yasalara hizmet etmek, tanrılara (putprestlik kabıtısı) hizmet etmek demektir.⁵⁶ Tanrı'nın varlığı hakkında her türlü kanıt getirmek için çaba sarf etmeyen kimseye bekçilik görevi verilmemelidir. Tanrısal yeteneği olmayan, bu konular üzerinde çalışmayan ve erdemini kabul ettirmemiş kişi yasa bekçiliğine seçilmemelidir.⁵⁷ Yasalar, her yetkili, yetki alanındaki eksiklikleri yasa bekçilerine bildirmeleriyle, son şeklini alana kadar düzeltilecektir. Tanrı ölçü alınarak yapılan düzeltmeler tamamlandıktan sonra değiştirilemez kurallar getirilip başlangıçta yasa koyucunun çıkardığı diğer yasalarla birlikte uygulanacaktır. Bu yasaların hiçbirisi, hiçbir zaman isteyerek değiştirilemeyecektir. Eğer değiştirilme zorunluluğu ortaya çıkarsa, tüm yetkililere, halkın tamamına ve tüm tanrı kehanetlerine danışılarak, onların onayları alındıktan sonra ancak değiştirilebilecektir.⁵⁸ "Bir kentte düzene ve yasaya oturmuş her şey, çok iyi sonuçlar verir, ama düzensiz ya da iyi düzenlenmemiş şeyler çoğunlukla iyi düzenlenmiş başka şeyleri de bozar."⁵⁹

İyileri insansal ve tanrısal olarak ikiye ayıran Platon, insansal olanı tanrısal olana

⁵² Platon, *Yasalar*, s.163.

⁵³ Platon, *Devlet*, s.280.

⁵⁴ Platon, *Yasalar*, s.166-167.

⁵⁵ A.g.e., s.168.

⁵⁶ A.g.e., s.236.

⁵⁷ Platon, *Yasalar II*, s.259.

⁵⁸ Platon, *Yasalar*, s.250-251.

⁵⁹ A.g.e., s.264.

bağlar. Sağlık, güzellik, koşu ve bütün diğer beden hareketleri için güç, kesin görüşü olan sağduyulu zenginlik şeklinde sıralanan insansal iyilikler; akli başındalık, usla beraber giden güçlü bir ruh huyu, bu iki iyiliğin bir araya gelmesiyle oluşan adalet ve yiğitlik şeklinde sıralanan tanrısal iyilikler tabii olarak insansal iyiliklerden önde gelir. Yasalar bunlara göre sıralanmalıdır.⁶⁰ Herkes, tanrılar (putperestlik kalıntısı) tarafından konmuş olan yasaların yerinde konulmuş olduğunu onaylamak mecburiyetindedir, bunun aksi kabul edilmemelidir.⁶¹ Filozofa göre çok zengin olanın erdemli olması imkânsızdır. Çok zengin olanlar erdemli olmadıkları için mutlu da olamazlar. Kişiler arasında çok dava ve pek çok hırsızlıklar varsa oradaki yurttaşlar dost olamazlar. Para kazanma uğraşısı son sırada değerlendirilmelidir.⁶²

En soylu karakterler, zenginlikle yoksulluğun olmadığı bir toplulukta yetişirler. Çünkü burada ne küstahlık ne de haksızlık, ne rekabet ne de kıskançlık görülür. Böyle bir toplulukta yalan kabul edilmez, buradaki insanlar daha saf ve daha mert, daha ölçülü ayrıca her bakımdan daha adil olurlar.⁶³

Platon'a göre her şeyin kendi isteğimize göre olmasında ısrar etmemeli, isteklerimizin daha çok akla uymasını dilemeliyiz. Kentlere alabildiğince akli başındalık aşılmalı, budalalığı da alabildiğince uzaklaştırmalıyız. Ruhun bilgiyle, akılla, aynı doğa gereği temel olan şeylerle çelişkiye düşmesi Platon'a göre budalalıktır. Çoğunluk yöneticilere ve yasalara boyun eğmezse kentin budalalığı, ruhtaki güzel ilkelerin tersi etkili oluyorsa bireyin budalalığı ortaya çıkar ki kentteki ve yurttaşlardaki en kötü bilgisizlik de budur.⁶⁴ Bilgisiz yurttaşlara hiçbir yetki verilmemelidir.

Ana-babaların çocukları, soyluların soylu olmayanları, yaşlıların gençleri, efendilerin köleleri, güçlülerin zayıfları, kura'da kazananın kaybedeni yönetmesi en doğru harekettir. Bir devlette bozulma çoğunlukla zevk ve safa içinde gösterişli bir hayat süren krallarda görülür.⁶⁵ "Ölçü bir yana bırakılıp, küçük gemiye büyük yelken, ufak tefek bedene fazla yiyecek ve kaldıramayacak adama büyük yetki verilirse, hepsi alt üst olur. Biri ölçüyü kaçırdığı için hastalanır, öteki de aşırıktan kaynaklanan adaletsizliğe sürüklenir. (...) Sevgili-dostlarım genç ve sorumsuz olduğu halde, insanlar arasında en büyük yetkiyi kaldıracabilecek güçte ölümlü bir ruh yoktur."⁶⁶

Platon'a göre monarşi, oligarşi, timokrasi, demokrasi, komünizm doğru ve gerçek yönetim biçimleri değildirler. Bunlar bir grubun egemen, diğer grubun da köle olduğu yanlış devlet kuruluşlarıdır. Bu devlet şekillerinin her biri kendi adını egemen sınıfın adından almaktadır. Bir devletin ismini egemen güce göre alması gerekiyorsa, gerçek doğru devlet, "akıllı yaratıklara gerçekten egemen olan Tanrı'nın adıyla anılmalı (başka

⁶⁰ A.g.e., s.20,21.

⁶¹ A.g.e., s.26.

⁶² A.g.e., s.208,209.

⁶³ A.g.e., s.103.

⁶⁴ A.g.e., s.120.

⁶⁵ A.g.e., s.121,123.

⁶⁶ A.g.e., s.124,125.

bir deyişle teokrasi olmalıdır).⁶⁷

Buraya kadar vermeye çalıştığımız bilgilerden de anlaşılacağı gibi Platon'a göre en doğru devlet şekli demokrasi değil, gerçek dine dayalı devlet şeklindedir. Devlet içinde farklı inançta olanlara müsamaha gösterilmemelidir.⁶⁸ Bu anlayışını, yaşlılık döneminde yazdığı **nomoi** (yasalar) isimli eserinde etraflıca açıklamıştır. Bu eserindeki devlet anlayışında, gençlik döneminde yazdığı **Devlet** isimli eserindeki komünist devlet anlayışından, genelde vazgeçtiği görülmektedir. Buradaki devlet anlayışında öne sürülen seçim anlayışını da şöyle ifade edebiliriz: İyi bir düzene oturtulmuş bir devlet, iyi çıkarılmış yasalarının yürütülmesini beceriksiz yöneticilere bırakırsa, bu en iyi yasalardan yararlanmak yerine devlete birçok zararlar da gelebilir. "Kişiler yönetim görevlerine hakkıyla getirileceklerse, kendileri ve aileleri çocukluktan seçime kadar yeterince incelenmiş olmalı, sonra seçecek olan kişilerin de adayları kabul ederken veya geri çevirirken, (...) yasa gelenekleri içinde iyi eğitilip yetişmiş olmaları gerekir. Daha yeni bir araya gelmiş, birbirini tanımayan kişiler, üstelik eğitimsiz iseler, yöneticileri yanılmadan nasıl seçebilirler?"⁶⁹

Eğitilmiş insanla cahil insanın oy bakımından eşit tutulmasını uygun görmeyen Platon, yönetici seçiminde uygulanacak metodu da şöyle ifade ediyor: "Zaman geçip düzen yerine oturduktan sonra yönetici seçimi şu şekilde yapılmalı: Atlı ya da yaya birliğinde silah taşımış ve yaşlarının elverdiği bilek gücüyle savaşa katılmış ne kadar kişi varsa, hepsi yönetici seçimine katılmalıdır. Seçim kentteki en değerli tapınakta yapılacaktır. Her seçmen, adayın baba adını, kabile adını ve geldiği demosun adını bir tabletin üstüne yazıp, kendi adını ve öteki bilgileri de ekledikten sonra, bunu tanrının sunağına bırakacaktır. İsteyen otuz gün içinde uygun görmediği tableti alıp agoraya bırakabilir. Yöneticiler tabletler arasında üçyüze kadar en başta seçilenleri bütün kente açıklayacaklar ve göstereceklerdir; kent aynı şekilde bunlardan istediğini seçecek ve bunlar arasından ikinci kez liste başı olan yüz kişi gene herkese açıklanacaktır. Sonra bu yüz kişi arasından isteyen istediğini seçecek ve bu üçüncü onaylama kurbanlar arasından geçilerek yapılacaktır. En çok oy alan 37 kişi, haklarında inceleme yapıldıktan sonra, "yönetici" ilan edileceklerdir. (...)

Bu 37 kişi şimdi ve bundan sonra için şu işlere bakmak üzere seçilmiş olsun: Her şeyden önce yasa bekçileri olacaklardır, sonra da her bir kişinin toplam varlığını yazıp yöneticilere teslim ettiği belgeleri koruyacaklardır. (...) Bir yasa bekçisi 20 yıldan fazla bu görevde kalmaz, 50 yaşından öncede bu göreve atanamaz; 60 yaşında atanan, 70 yaşından sonra yaşamaya devam ederse, artık bu yöneticiler arasında bu kadar önemli görevi sürdüreceğini düşünmemelidir."⁷⁰

Platon'a göre "ordu komutanlarını, yasa bekçileri, bu kentin içinden önerecekler, zamanında savaşa girmiş ve halen katılabilecek durumda olan herkes bu önerilenler arasında seçim yapacaktır. (...) Açık oylama sonunda en çok oy alan üç kişi, yasa bekçi-

⁶⁷ A.g.e., s.162.

⁶⁸ Prof.Dr. Kamran Birand, *İlk Çağ Felsefesi*, Ank. 1964, s.64.

⁶⁹ A.g.e., s.220.

⁷⁰ A.g.e., s.223,225.

lerinin incelendiği gibi incelenerek ordu komutanı olacaktır.⁷¹ Meclis, 360 üyeden oluşmalıdır. Bunlardan her biri 90 kişilik dört gruba ayrılmalıdır.

Platon'a göre iyi insan olmanın yolu kesinlikle doğru eğitimden geçer. Hakem seyircilerin öğrencisi değil, öğreticisi olmalıdır. 18 yaşın altındaki çocuklar şarabı kesinlikle ağızlarına almamalıdır. Hiçbir canlı, olgunluğundaki akıl düzeniyle dünyaya gelmez. Uygun zekâ düzeyine ulaşmayan her canlı taşkındır.⁷² Çocuklarda böyledir. Bunun için yasalara uygun davranmak sağlanmalıdır.

Kentte kadın ve erkek köleler hiçbir zaman şarap içemezler. Yöneticiler de yönettikleri yıl boyunca, "gemiciler ve görev başındayken yargıçlar hiçbir şekilde ağızlarına içki koyamazlar, önemli bir toplantıya katılacak olanlarda böyle".⁷³

Çocuklara altından çok, ar duygusu bırakmaya çalışmalıdır. Yasa koyucu yaşlıları utanmaları için, gençlerden daha çok uyarmalıdır. Yaşlılar utanmadıkları zaman, gençler de zorunlu olarak arsızlaşır. Yaşlılar yaşamlarıyla gençlere örnek olmalıdır.⁷⁴ İsteyerek yalandan hoşlanan, kimse güvenilmez, istemeden yalan söyleyen kimse ise akılsızdır. İki durum da birbirinden kötüdür.⁷⁵ Her insan kendini sevmekten kaçınmalıdır. Seven sevdiğine karşı kördür. Tanrı'dan ümit kesilmemelidir.⁷⁶

Platon, tanrılara (Allah tekdir, çok tanrı kabul etmek şirktir) inanmayı, tanrıların var olduklarını kabul edip ama insanlarla ilgilenmediğini düşünenleri, kurban ve dualarla tanrıların kolayca yatıştırılabileceğine inananları dinsiz kabul ediyor.⁷⁷ Adaletsiz insanların dinsizce verdiği armağanlara dayanamayıp onlarla gevşeyen tanrıların varlığını düşünen insan ise dinsizlerin en dinsizidir.

Sözleriyle ya da hareketleriyle dinsizlik suçu işleyenleri görenler, bunları yöneticilere bildirmelidirler. Yöneticiler onları, dinsizlik için kurulmuş mahkemeye verirler. Mahkeme dinsizlere hapis cezası verecektir. Üç türlü ceza evi vardır: Kamu ceza evi, ıslah evi, doğanın son derece vahşi olduğu yerde bulunan ceza evi. Kendilerini gizleyerek dinsizlik suçu işleyenler ölümle cezalandırılmalıdır. Aptallıkları nedeniyle dinsizlik suçu işleyenler beş yıldan az olmamak üzere ıslah evinde cezalandırılırlar. Serbest bırakılınca düzelmeyip de tekrar, aynı dinsizlik suçunu işlerse o kimse ölümle cezalandırılmalıdır.⁷⁸ Çocuklara değil de büyüklere özgü dinsizlik yapan kimse ölümle cezalandırılmalıdır.⁷⁹

Platon'a göre hırsızlık için eve giren kimse öldürülürse suç sayılmaz. Kendini korurken haydutu öldüren suçsuzdur. "Biri özgür bir kadına ya da oğlana tecavüz ederse, tecavüz ettiği kişi ya da babası, kardeşleri ya da oğulları tarafından öldürülsün ve bu

⁷¹ A.g.e., s.225-226.

⁷² Platon, *Yasalar II*, s.91.

⁷³ A.g.e., s.94.

⁷⁴ A.g.e., s.187.

⁷⁵ A.g.e., s.189.

⁷⁶ A.g.e., s.193.

⁷⁷ A.g.e., s.157.

⁷⁸ A.g.e., s.192.

⁷⁹ A.g.e., s.193.

cinayet cezalandırılmasın. Bir koca nikâhlı karısını saldırıya uğrarken bulur ve saldırganı öldürürse, yasaya göre suçsuzdur. Biri çirkin bir şey yapmayan babasını, annesini, çocuklarını, kardeşlerini ya da çocuklarının annesini ölümden kurtarırsa, birini öldürürse, tamamıyla suçsuzdur.”⁸⁰

Filozoflara göre, ilgisizlik, tembellik, gevşeklik ruhun erdemsizliğidir. İnsanlar bu tutumlardan nefret ederler. İnsanların nefret ettikleri bu sıfatları böyle bir karakteri Tanrı’ya atfetmelerine izin verilmemelidir.⁸¹ Platon’a göre tembellik korkaklığın ürünüdür, uyuşukluk da tembellik ve gevşekliğin ürünüdür. Bu sıfatların hiçbirisi Tanrı’da bulunmaz.⁸²

Tanrı her şeyle ilgilenir. Aksi, Tanrılıkla uyuzmaz. Platon bu fikri şöyle bir benzetmeyle açıklıyor: Bir bedenın tamamını tedavi etmesi istenen bir doktor büyük organlarla ilgilenip küçük organları ve ayrıntıları savarsa, bedenın bütünü kesinlikle iyi duruma gelmez. “Dümenciler, komutanlar, yöneticiler, devlet adamları ve bunun gibi başkaları için de az sayıda küçük ayrıntılar bir yana bırakılmışsa, çok sayıda büyük şeyler iyi sonuç vermeyecektir, nitekim duvarcılar da küçük taşlar olmadan büyük taşların sağlam yerleşmediğini söylerler.

O halde Tanrı’ya ölümlü sanatçılardan daha az değer biçmeyelim. Sanatçılar kendi alanında ne kadar usta iseler, bir tek sanatla büyük ve küçük işleri o kadar dikkatli ve mükemmel yaparlar. Olaylarla ilgilenmek isteyen ve buna gücü yeten en bilge Tanrı’nın da küçük oldukları için ilgilenmesi daha kolay olan ayrıntılarla hiçbir şekilde ilgilenmediğini, tersine tıpkı yorulmamak için gevşek davranan tembel ya da korkak biri gibi, yalnızca büyük işlerle ilgilendiğini düşünmemeliyiz. Tanrılar (pagan anlayış) hakkında böyle bir düşünceyi kesinlikle kabul edemeyiz, çünkü bu dine sığmadığı gibi, doğru bir düşünce de değildir.”⁸³

RÉSUMÉ

LA PLACE DE LA DEMOCRATIE DANS LA COMPREHENSION D’ETAT DE PLATON

Au sens large l’Etat est un groupe d’hommes établis sur un territoire déterminé et dépendant d’une même autorité. D’après Platon l’Etat est un organisme. İlya deux formes principales de l’ordre d’Etat: Monarchie et démocratie. D’autres formes d’Etat sont sorties de ces deux formes. La tyrannie, aristocratie, timocratie sont nées de deux formes principales. Selon Platon toutes ces formes d’Etat sont fautes.

Démocratie est l’Etat politique dans laquelle la souveraineté appartient à la totalité des citoyens, sans distinction de naissance, de fortune ou de capacité. En d’autre terme démocratie est régime politique dans lequel la souveraineté appartient, en principe, à l’ensemble des citoyens. Dans la démocratie ce qui est important est la liberté, mais ce qui détruit aussi la liberté. A cause de la liberté, les jeunes gens n’obéissent pas les

⁸⁰ A.g.e., s.144.

⁸¹ A.g.e., s.181.

⁸² A.g.e., s.182.

⁸³ A.g.e., s.184.

vieux. Les enfants prétendent qu'ils sont egaux avec ses perès. Les lois n'ont pas aucun des valeurs. Si dans une cité la loi est assugétié et sans force, toute chose est détruite, mais elle règne sur les chefs ou les chefs se font les esclaves de la loi, c'est le salut. La réaction d'ultra liberté fait naître la réaction d'ultra esclavage.

Le régime communist est faut aussi. Parce qu'il ne convient pas à la nature de l'homme. Alors selon Platon le régime dont les lois appartiennent à Dieu est le meilleur régime pour l'homme. Après avoir vécu l'expérience de l'esclavage Platon renonce à la compréhension de l'idée du régime communist, il a comencé à expliquer la théocratie. Dans ce régime l'honneur est supérieur à la richesse. La jeunesse doit respecter tout le monde. Dieu doit être la mesure de la toute chose.

I es mots clés: Etat, démocratie, mesure, richesse, loi, souveranté, liberté, égalité.

KAYNAKÇA

- Abdal-No ur, *Dictionnaire Arabe-Français*, Beyrut 1986.
Aster Prof. Dr. Ernst von, *İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*, İst. 1999.
Birand Prof.Dr. Kamıran, *İlk Çağ Felsefesi Tarihi*, Ank. 1964.
Cuvillier Armand, *Nouveau Vocabulaire philosophique*, Paris 1970.
İsmail Fennî, *Lügatçe-i Felsefe*, İst.1341.
Foulquié Paul, *Dictionnaire de la langue Philosophique*, Paris 1992.
E.Barbe, M.L'Abbé, *Tarih-i Felsefe*, çev. Bohor İsrail, İst. 1331.
Gilson Etienne, *Orta Çağda Felsefe*, çev. Ayşe Meral, İst. 2007.
Lalande André, *Vocabulaire Technique et critique de la Philosophie*, Paris 1980.
Platon, *Devlet Adamı*, Çev. Behice Boran, Mehmet Karasan, İst. 2001.
Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, M.Ali Cimcoz, İst. 1971.
Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst. 1988.
Platon, *Yasalar II*, çev. Candan Şentuna-Saffet Babür, İst. 1992.
Werney Charles, *la philosophie Greque*, Paris 1962.
Rosenthal M. ve P.Yudin P, *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, çev. Aziz Çalışlar, İst. 1975.
Sarı Mevlüt, *Arabça Türkçe Lügat*, İst. 1980.